УДК 821.111-31.09’04

СПЕЦИФІКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ “ЖІНОЧОГО ПИТАННЯ” В АНГЛІЙСЬКІЙ РЕНЕСАНСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Торкут Н.М., д.філол.н., професор, Василина К.М., к.філол.н., доцент

Запорізький державний університет

У статті розглянуто соціокультурні чинники пожвавлення дискусій навколо “жіночого питання” в Англії часів Єлизавети I Тюдор, а також репрезентовано основні різновиди літературної продукції, на сторінках якої єлизаветинські письменники викладали власну візію вказаної проблеми. Автори статті простежують шляхи еволюції ставлення до жінок в єлизаветинському суспільстві – від ренесансно-апологетичного до маньєристично-містичного.

Ключові слова: Ренесанс, маньєризм, апологетика, жіноча література, памфлетистика, літературна продукція, семантика художнього образу.

Торкут Н.Н., Василина Е.Н. СПЕЦИФИКА ИНТЕРПРЕТАЦИИ «ЖЕНСКОГО ВОПРОСА» В АНГЛИЙСКОЙ РЕНЕССАНСНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ / Запорожский государственный университет, Украина

В статье рассмотрены социокультурные факторы активизации дискуссий вокруг «женского вопроса» в Англии времен Елизаветы I Тюдор, а так же представлены основные разновидности литературной продукции, на страницах которой елизаветинские писатели излагали свое видение проблемы. Авторы статьи прослеживают пути эволюции отношения к женщинам в елизаветинском обществе – от ренессансно-апологетического до маньеристически-мистического.

Ключевые слова: Ренессанс, маньеризм, апологетика, женская литература, памфлетистика, литературная продукция, семантика художественного образа.

Torkut N.M., Vasylyna K.M. THE PECULIARITIES OF INTERPRETING THE “WOMEN’S QUESTION” IN ENGLISH RENAISSANCE LITERATURE / Zaporizhzhya State University, Ukraine

The article elucidates the social and cultural factors that stipulated intensification of discussions around the “women’s question” in England during the reign of Elizabeth I Tudor and also represents the main types of literature that were used by the Elizabethan writers to express their vision of the problem. The authors of the article trace the ways of evolution of reception of women in Elizabethan society – from apology typical of Renaissance to mysticism characteristic of mannerism.

Key-words: Renaissance, mannerism, apology, women literature, pamphletistics, literature, semantics of the literary image.

Доба Відродження, для якої був характерним антропоцентризм, апологія безмежності людських можливостей, живий інтерес до усіх сторін існування особистості, надала нового імпульсу дискусіям з приводу природи жіночого начала. Ідеалізуючи мужчину, як основного носія ренесансних чеснот, гуманісти до певної міри сприяли і реабілітації жіночої статі. Жінки одержували змогу здобувати освіту, брали досить активну участь у суспільно-політичному та культурному житті своїх країн. Із плином часу змінювалися і уявлення про ідеальну жінку: смиренномудрі, покірливі та пасивні жінки, що були ніби “додатками” до представників “сильної статі”, будь-то батько, брат або чоловік, поступалися місцем дійовим, рішучим, підприємливим особам, які не боялися виявляти свої розумові якості та кмітливість. Жінка Відродження перетворювалася на рівноправну партнерку чоловіка, її опоетизований, ідеальний, майже божественний, образ поступово секуляризувався і набував “земних” рис. Так, приміром, якщо Лаура Петрарки та Беатріче Данте втілювали образ Богородиці й мали напівземне походження, то Шекспірова смуглява леді вже наділена певними рисами реальної істоти, а Єлена в сонетах Ронсара взагалі постає як живе тілесне створіння.

Доволі цікавим є те, що за часів Відродження саме чоловіки сприяли процесу жіночої емансипації. Зауважимо, що термін “емансипація” тут використовується аж ніяк не в сучасному розумінні, яке беруть на озброєння феміністки, відстоюючи свої права та реформуючи мову, яка, вважається маскулінною у своїй основі[*]. Річ у тім, що гуманістична ідеологія, просякнута пафосом реабілітації цінностей земного буття, свого часу сформувала власний концепт емансипації жінки, який з повним правом може бути названий класичним. Емансипація жінки в добу Відродження полягала у звільнені її від абсолютної та

[*] Зокрема, одним із постулатів феміністичної ідеології є розчиненість чоловічої вищості у мові, при цьому “будь-яке речення проголошує її і закріплює її. Думка, що є первинно висловленою у мові, просякнута лінгвістичними і перцептуальними цінностями, які були вироблені саме для придушення жінок” [1, 10].

всеохоплюючої економічної залежності, від психологічного і морального гніту сильної статі, у скасуванні певних соціально-культурних обмежень. У добу Відродження, за словами відомого швейцарського ренесансознавця Я.Буркхарда, батьки добровільно наділяли своїх дочок майновими та суспільними правами [2,338]. Цю думку підтверджує й Т.Куен, який пише, що в Італії у період між 1355 та 1533 рр. більш ніж 17000 жінок були легально емансиповані, їм надавалися права такі ж, як і чоловікам, принаймні у сфері майнового законодавства (див.[3]).

Цілком природно, що реставрація суспільних та майнових прав насамперед відбувалася у колах заможних жінок, і часто коронованні представниці прекрасної статі виступали своєрідними ідеологами соціально-культурної емансипації. Згадаємо, приміром, Маргариту Наваррську, яка протегувала і надавала всіляку допомогу митцям, стимулюючи їх до активної творчості, й водночас, самим стилем своєї поведінки змінювала ставлення суспільства до жіночого стану. У ренесансній Англії королева Єлизавета І, котра була високоосвіченою особою, вміла грати на багатьох музичних інструментах, добре розумілася на літературі й сама писала вірші. Вона також протегувала розвиткові мистецтв і активно сприяла культурному розвою власної країни, нівелюючи тим самим той негативний стереотип сприйняття жінки при владі, який виник під час правління Марії Кривавої.

Жіноча емансипація відбувалася майже у всіх країнах ренесансної Європи, однак інтенсивність перебігу цього процесу була неоднаковою. Приміром англійські жінки XVI століття почувалися більш вільно, ніж представниці "слабкої статі" на континенті. Про це свідчить і тогочасна література факту: зокрема, мемуаристика, біографічні твори, історіографія. Наприклад, у своїх спогадах про візит до Англії такий собі Фредерік – герцоґ з Вюртембергу – зазначав, що англійське жіноцтво відзначалося надзвичайно неординарною поведінкою. "Жінки в Лондоні, – писав він, – поводяться набагато вільніше, ніж в інших країнах, і добре знають, як із цього скористатися, бо вбираються вони в дуже гарні сукні та багато уваги приділяють усіляким комірцям і тканинам. Я знаю, що більшість з них вдягають оксамитовий одяг, а вдома при цьому часто не мають і шматочка черствого хліба" [4,36]. В одній зі своїх новел італійський письменник Банделло також звернув увагу на те, що англійські жінки невимушено спілкувалися та прекрасно почувалися у будь-якому товаристві (див. [2,341]).

Причини більшої емансипованості англійського жіноцтва, вочевидь, криються в тій соціокультурній ситуації, що склалася в Англії XVI століття. Однією з найважливіших подій, наслідки якої виявилися для цієї країни глобальними, стало сходження на престол у 1558 році Єлизавети Тюдор.

Прихід до влади нової королеви, доньки Генріха VIII від морганатичного шлюбу з Анною Болейн, викликав у підданих суперечливі почуття. Здавалося б, той факт, що Єлизавета стала королевою, мав сприйматися англійцями досить толерантно, адже на все воля Божа. Проте, стать вінценосної особи (традиційно в Англії правили чоловіки) та певні історичні колізії, що супроводжували її появу на світ (розрив англійської церкви з Римом), досить часто ставали приводом для критичних закидів у бік Єлизавети. Єлизаветинське суспільство ніби розділилися на два табори: противників та адептів королеви, жіночого правління та власне і жіноцтва взагалі.

Розподіл на прибічників та ярих противників королеви був зумовлений кількома факторами. Серед них насамперед слід назвати англіканське віросповідання Єлизавети, яке католиків автоматично перетворювало на її недоброзичливців, а протестантів, котрі натерпілися від фанатичної католички Марії Тюдор, – відповідно, на захисників нової королеви. Значною мірою розколу суспільства сприяли також політика єлизаветинського уряду та королівська підтримка митців. Річ у тім, що в ті часи одні англійці трактували Мистецтво як божественне натхнення, а інші – як "бойню християнських душ" (згадаємо, приміром, славнозвісну дискусію навколо театру, в якій брали участь С.Ґоссон, Т.Лодж, Ф.Сідні та ін.). У цьому контексті роль покровительки мистецтв була неоднозначною: пуритани, які активно виступали проти тогочасної Поезії, театральних вистав, музики, досить негативно ставилися до таких спонсорів, будь то чоловік чи жінка, чи навіть сама королева; митці ж, цілком природно, намагалися віддячити Єлизаветі за підтримку, прославляли її, апологетизуючи іноді усе жіноцтво. Поляризація точок зору виплеснулася й на сторінки літературних творів, сколихнувши нову хвилю дискусій щодо "жіночого питання".

Вороже і войовниче ставлення католиків до Єлизавети вимагало захисту її від всіляких закидів, створення позитивної аури навколо нової королеви. Саме тому дехто з літературних діячів-протестантів вдався до написання своєрідних панегіриків Єлизаветі І. Так, Джон Бейл у своєму творі "Каталоґ" (1559) змалював її, як ідеального монарха. Спекулюючи на релігійних почуттях англійців, він наголошував, що ця жінка прийшла до влади з Божої волі: Ісус послав Англії Єлизавету як спасіння від Марії Кривавої. При цьому нова королева Бейл називав Божим благословенням, а Марію – диявольським створінням. Аналогічну думку в ті часи висловлював і хроніст-протестант Роберт Кроулі, котрий вбачав у приході Єлизавети до влади зародження "золотого віку", щоправда, згодом він перейшов на бік критиків монархині та почав гостро викривати її внутрішню політику [5, 19].

У тому ж таки 1559 році протестант Джон Ейлмер написав памфлет “Гавань справжньої віри та істини” [6], де спробував спростувати ті звинувачення проти жіноцтва, які висунув Джон Нокс. Річ у тім, що Нокс, котрий змушений був покинути Англію за часів правління Марії, будучи обурений жорстокістю кривавої королеви, написав памфлет “Перший трубний глас проти жахливого правління жінки” (1558) [7] – гнівну інвективу проти неї, а у її особі і проти всього жіноцтва. За іронією долі друкована версія цього памфлету вийшла вже після смерті Марії, і Нокс, який був прихильником Єлизавети та її політики, невільно став ніби її обвинувачем, адже чимало аргументів, наведених у творі, були абстрактними, тобто позбавленими адресності, то ж могли спрацювати на створення негативного іміджу нової королеви-протестантки.

Згодом Нокс неодноразово вибачався перед Єлизаветою за свою необачність та пояснював, що він мав на увазі лише тих вінценосних осіб жіночої статі (королеву Марію де Лорейн, її доньку, шотландську королеву Марію, королеву Англії Марію Тюдор), які гальмували реформаційні процеси в своїх країнах. Що ж до Єлизавети, то її Нокс проголошував “єдиною надією реформаторів” [7,9].

Отже, Дж.Ейлмер взявся за благородну справу реабілітації доброго імені Єлизавети. Він захищав право жінки займати високі державні посади та, полемізуючи з Ноксом з приводу того, чиє правління – чоловіків чи жінок – є більш шкідливим для англійців, звертався до читачів із низкою запитань і пропонував відповіді на них. З цих відповідей чітко вимальовувалася позиція самого Ейлмера: “Хто віддав стару добру Британію Юлію та римлянам? – Чоловіки. Хто програв битву з саксонцями? – Чоловіки. У кого Вільям Завойовник відвоював Англію? – У чоловіків…Хто приніс світ Слова Божого в Англію? – Жінка. Хто в наш час знову запалює свічку істинної віри, котру задули? – Жінка. Отже, очевидно, що у нас набагато більше підстав скаржитися на ті втрати, котрі спричинили чоловіки, що перебували при владі, ніж зітхати з приводу збитків від жіночого правління” [6,84]. Крім загальної апологетики щодо жіноцтва, твір Ейлмера містить цілу низку описів рис характеру Єлизавети (автор відзначає її глибоку та щиру релігійність, милосердя, політичну мудрість). У такий спосіб він, як думається, прагнув підкреслити богоугодність її релігійної позиції та переконати співвітчизників, що правління цієї королеви є великим благом для усієї Англії.

У 1588 році інший релігійний діяч Вільям Аллен, якого, вочевидь, не задовольняла політика королеви в сфері релігії та урядування, надрукував прокламаційний памфлет “Застереження вельможному панству й народові Англії та Ірландії” [8], де гнівно викрив вади тогочасного державного устрою. Цей твір, сповнений релігійного нонконформізму, містить чимало підбурюючих закликів. Цікаво, що на відміну від інших критиків єлизаветинського політичного курсу, Аллен прагнув не стільки викласти ряд компрометуючих фактів, скільки підштовхнути читачів до роздумів над сутністю, мотивацією й наслідками урядової діяльності королеви. Зокрема, він говорить, що “вона не тільки пригноблює своїх підданих…, але й, маніпулюючи парламентом, який то скликається, то розпускається з її волі, запроваджує велику кількість ганебних, шахрайських лотерей, законів, декретів, які спричиняють деномінацію грошей… Крім того, вона розтринькує багатства казни на підтримку єретиків та бунтівників, і це загрожує не тільки добрій репутації нашої нації, але й добробуту купців і всіх чесних ремісників…” [8,48-50].

Отже, релігійно-політичний аспект “жіночого питання”, яке в Англії XVI ст. постало з особливою гостротою, висвітлювався на сторінках гостроактуальних релігійно-політичних памфлетів і трактатів. Причому автори таких творів презентували жіноче питання у співвіднесенні зі своєю релігійною позицією, послуговуючись прийомами схоластичної традиції, спираючись у своїх дискурсах на авторитет Біблії та постулати отців церкви. Образність, яку памфлетисти черпали зі Святого Письма, презентувалася ними загострено тенденційно, адже памфлетна література була націлена не на пошук істини, а на висловлення власної точки зору. Один і той самий прецедент тлумачився опонентами у діаметрально протилежних ракурсах. Приміром, у памфлеті Нокса Єва – спокусниця, а Девора – лише пророчиця і слухняна жінка свого чоловіка. А ось Ейлмер трактує ці образи по-своєму: він стверджує, що Єві була дана влада не лише над Адамом, але й над усією природою, а Девора виступає у нього найпромовистішим взірцем жіночої прозорливості та здібності стратегічно правильно організовувати економічно-політичне правління в країні.

Втім, слід відзначити, що в добу Відродження в Англії з’являлися й світські твори, на сторінках яких автори вдавалися до інтерпретації жіночого питання. Цей пласт літератури про жінок сягає своїм корінням середньовічної традиції світської (куртуазної) чи схоластичної візії жіночої природи та втілює арістотелівське або платонівське трактування жіночого начала. Загальновідомо, що за часів Середньовіччя існувало два підходи до визначення ролі жіноцтва. Прихильники першого, схоластичного підходу, озброївшись Арістотелівською концепцією щодо “нижчості” жіночого начала, всіляко підкреслювали нібито природну гріховність, другорядність та меншовартість слабкої статі [9,286]. Адепти ж другого, світського підходу підносили жінку на недосяжний п’єдестал, приписували їй всі чесноти Діви Марії, вбачали “у своїй коханій демістифіковану, обмирщену Богородицю” [10,79].

Ще на зорі англійського Ренесансу відбулися певні зрушення у співвіднесенні цих двох концепцій: релігійні догмати, що панували в умах англійців, на деякий час поступилася місцем світській апологетиці жіноцтва. Зокрема, законодавець мод у царині англійської літератури Дж.Чосер у "Легенді про славних жінок" (1386) намагався зректися тих критичних закидів проти жіноцтва, якими були просякнуті його попередні книги [11,63-65]. У цьому творі, написаному в жанрі видіння, Богиня кохання звинувачує автора за те, що він критикував прекрасну стать у своїх поемах "Троїл і Хризеїда" та в перекладі "Роману про троянду". Однак леді Елсеста захищає поета, тому він вирішує реабілітуватися, написавши історію про добропорядних жінок, любов яких ніколи не викликала сумніву. Отже, Чосер, якого вважають провісником англійського Відродження, зафіксував у своєму творі тенденції перехідної доби: в руслі середньовічної традиції визначивши головні риси, які повинна мати жінка (а саме мовчазність та цнотливість), він водночас не відмовляє жінкам у праві бути добропорядними і нести у собі позитивний заряд.

Значно пізніше, у 1540 році, англійський гуманіст Т.Еліот у своєму "Захисті добропорядних жінок" визнавав, що слабка стать, як за своїми чеснотами, так і за інтелектуальними можливостями, дорівнює чоловікам, тому жінка цілком спроможна очолювати країну, якщо це необхідно [12,192]. Твір Еліота написано у формі діалогів, які умовно можна розділити на дві категорії: на ті, де персонажі висловлюються на захист жіноцтва, та на ті, де домінують критичні закиди проти представниць жіночої статі. Апологетичні настрої щодо суспільної ролі жіноцтва автор вкладає до уст Кандида – захисника жінок, який поділяє думку Платона, що жінка має право брати участь в урядових діях, адже вона є рівною чоловікові в усьому – і у своїх чеснотах, і у своїх вадах. Інші герої, зокрема Канінус, за своїми поглядами близькі до Аристотеля і вважають, що жінка – це нижча істота, яка залежить від чоловіка і мусить йому коритися в усьому, тому вона не має жодного права брати участь у справах державних. Розділивши текстовий простір на мовні партії, Еліот спромігся досить повно розкрити сутність "жіночого питання", висвітлити його в різних ракурсах та представити об'єктивно, не нав'язуючи читачеві однієї точки зору.

Інший відомий "man of letters", Е.Спенсер, у своїй "Королеві фей" (1590) висловив вельми цікаву думку про те, що тільки жінка спроможна покласти кінець помилкам чоловіків [13,120]. При читанні цього твору стає зрозумілим, що прототипом Королеви Фей стала сама Єлизавета. А точка зору автора була навіяна, вочевидь, його щирою симпатією до Єлизавети, яка щедро допомагала митцям.

За часів пізнього Відродження в Англії було написано і "високі" романи, в яких головними персонажами виступали жінки. Доволі показовими у цьому плані є "Пригоди добродія F.J." (1573) Дж.Ґасконя, "Пандосто" (1588) Р.Ґріна та "Американська Маргарита" (1591-93) Т.Лоджа.

У романі Дж.Ґасконя "Пригоди добродія F.J." представлено два типи жіночих персонажів: позитивний і негативний. Втіленням жіночого ідеалу, такого собі куртуазного образу прекрасної дами постає леді Френсіс, яка беззавітно кохає добродія F.J., готова пожертвувати своїм життям заради щастя коханого. Водночас, у цьому творі репрезентовано й новий для "високих" романів жіночий тип – жінки-хижачки. Його уособлює леді Елінор – така собі "світська левиця", яка не зважає на почуття і бажання чоловіків, а прагне лише задовольняти свої низькі пристрасті. Поволі відійшовши від куртуазної апологетики прекрасної статі, Ґасконь, втім, не вдався до схоластичного діаболічного пояснення природи зла в жіночій натурі. Письменник лише продемонстрував, що і жінки, і чоловіки можуть бути як добропорядними, так і безчесними: в одній сюжетній колізії (F.J. – Елінор) дама виступає в ролі невірної дружини та хтивої спокусниці, і в іншій (F.J. – Френсіс) – жінка постає благородною особою, наділеною багатьма чеснотами

У "Американській Маргариті" Т.Лоджа, як і в "Пандосто" Р.Ґріна, жінка представлена у руслі "високої" традиції, при цьому імпліцитно автори доводять, що цим високим натурам немає місця у новій реальності, яка вимагає від особистості нових рис характеру. Пасивність жіночої натури перетворюється на негативну рису, яка спричинює трагічні колізії індивідуальної долі героїні. На думку авторів, щоб бути щасливою жінці необхідно активно впливати на хід подій, інакше загибель буде неминучою. Так, зокрема, сталося з Маргаритою, яка наївно довіряла Арсадахусу та загинула через горе і несправедливість.

У романі "Пандосто" перед очима читача постають жінки, на долю яких випали суворі випробування, інспіровані самодурством ревнивого чоловіка. Вони наділені високими моральними якостями і ніколи не втрачають своєї гідності. "Леді, яку звали Беларія, – пише Р.Ґрін, – була королевою за походженням, освіченою завдяки своїй старанності, вродливою від природи та відомою своїми чеснотами, тому дуже важко було сказати, що – краса, вдача чи доброчесність, заслуговували найбільшої похвали" [14,155]. Ця морально стійка жінка залишається смиренною навіть тоді, коли їй інкримінують адюльтер. Дуже схожа на неї і її дочка Фавнія, яка попри усі погрози Пандосто залишилася вірною своєму коханому Дорастусу. Цікаво, що і Т.Лодж, і Р.Ґрін у своїх творах показують, що в актах спокуси ініціаторами здебільшого виступають чоловіки, а жінки є лише жертвами, гідними співчуття.

Художня література, яка практично була позбавлена загостреної тенденційності і упередженості, властивих памфлетній прозі, теж відбивала актуальні аспекти "жіночого питання". Характерною особливістю романної прози та лірики про жінок є яскрава образність, підвищена емоційність та стилістична довершеність наративу. Не прагнучи експліцитної пропаганди своєї етико-естетичної позиції, автори звертали більшу увагу на особливості сюжетної організації, намагалися розкрити жіночі типи не стільки декларативно, скільки за рахунок таких непрямих способів, як характеристика через дію, опис внутрішнього стану героїні, а також пейзажних замальовок.

Втім, згодом, під впливом реформаційних рухів, численних "відьомських процесів", маятник знов хитнувся в інший бік – наприкінці XVI століття ставлення суспільства до жінок почало змінюватися. Знову деінде зазвучали схоластичні нотки, знову жінка поставала уособленням сил темряви.

Найкраще це відчувається на сторінках так званих шахрайських памфлетів, які виникли на перетині публіцистичної та художньої літературної традицій. Тут памфлетний пафос органічно поєднався з художніми прийомами, характерними для "високої" прози. Батьком цього різновиду памфлетного жанру вважається скандальновідомий "жіночий Гомер" Роберт Ґрін. Наприкінці свого короткого життя, розчарувавшись у друзях, жінках та в цілому світі, він переніс свій скепсис у площину шахрайської літератури. І якщо у ранніх памфлетах жінки були лише другорядними виконавицями волі чоловіків, їхніми, так би сказати, "підручними", то у пізніх творах, і зокрема у "Диспуті між конні-кетчером і конні-кетчеркою" (1592), перед очима читача постав такий-собі повнокровний образ пропащої грішниці – досвідченої і самодостатньої повії. Вона не тільки вправно виконує свою справу, але й пишається цим. Більш того, вона намагається довести чоловікам, що в шахрайстві жінці немає рівних. Перевага представниць слабкої статі у шахрайстві зумовлена тим, заявляє Ґрінова героїня, що вони вміють усе те, що й чоловіки, але при цьому мають ще один додатковий козир – своє привабливе і спокусливе тіло. Жінкам легше приспати пильність добропорядних джентльменів та окрутити хтивих молодих людей. Автор памфлету відзначає ще одну особливість жінок – вміння добре маскуватися та видавати себе за тих, ким вони насправді не є.

Ґрін робить жінку-повію переможницею у спорі з чоловіком-злодієм, втім, цей факт аж ніяк не означає, що він виступає апологетом жіноцтва. У цьому випадку налаштований на маньєристичне сприйняття світу Ґрін лише грає з читачем. З одного боку, він нібито фіксує перевагу жінок у злодійстві, їхню більшу кмітливість, вигадливість та успішність. Але з іншого боку, усі ці переваги лише підкреслюють більшу гріховність слабкої статі.

Найбільшою мірою критичне ставлення автора до жіноцтва проявляється в емоційно насичених епітетах та порівняннях, якими він наділяє повійниць і злодійок. Досить показовим є фрагмент, у якому автор виявляє сутність жінок: "у крокодила менше сліз, у Протея менше форм, у Януса менше облич …, ніж у наших англійських куртизанок – простіше кажучи, у наших англійських повій – є принад для того, аби розбудити хіть у серцях ласих до розваг роззяв" [15,207]. Такі розлогі пасажі, до речі, подекуди сусідять із "зниженим" гумором в дусі джестових грубуватих жартів. Наприклад, сутність повій Ґрін визначає таким чином: "шлюха, чий сагайдак відкритий для кожної стріли" [15,207].

Не можна оминути увагою і той факт, що крім численних античних образів Ґрін застосовує й певні біблійні алюзії. Звернення до Книги Книг у пошуках адекватних алегоричних образів було, як відомо, одним із загальних місць тогочасної літератури. Центральною біблійною алюзією, на якій вибудовується образ повійниці, є епізод спокушання в Едемському саду. Причому цей фраґмент представлений Ґріном у всій його повноті – жінка не тільки посередниця диявола, але й одне із його втілень. З одного боку, вона є медіатором диявола ("Devil's chiefest brokers" [15,226], оскільки схиляє чоловіка скуштувати заборонений плід, що призводить його зрештою до бідноти, ганьби та хвороб. З іншого боку – ініціативність, вигадливість у злодійстві та ніби-то природна кровожерність жінок взагалі ("жінка більше схильна до кровопролиття, бо завжди прагне смерті… і закінчує свою крадіжку кривавими справами" [15, 224]) зближують їх з образом змія-спокусника. Створенню подібного образу сприяє наявність великої кількості емоційно забарвлених та змістовно насичених зооморфних метафор. Приміром, підсумовуючи розмову, конні-кетчер говорить: "Так, коли ви плачете, ви схожі на крокодилів, коли посміхаєтеся – на василісків, а коли щось замислюєте, ви подібні до змій" [15,225 – 226].

Отже, одвічна дилема щодо ініціатора акту спокуси (жінка спокушає чоловіка, чи навпаки) у цьому творі вирішується Ґріном однозначно: саме "прекрасна" стать винна у всіх нещастях. Тому можна стверджувати, що образ слабкої половини людства в цьому памфлеті трактується в межах маньєристичного світосприйняття. Автор не тільки переосмислює загальноприйняті еталони та усталену традицію, виводячи на літературну авансцену злодійок та повійниць, але й відчутно відходить від гуманістичної концепції людини як величної й гідної істоти та повертається до схоластичної ідеї "низькості" та "нижчості" жіночої натури, до уявлень про диявольську природу жіноцтва.

Таким чином, вплив гуманістичної ідеології на світобачення ренесансної особистості відчувається і в такій сфері людських відносин, як стосунки між чоловіком і жінкою. Представниця слабкої статі

поставала вже не як другорядна й мізерна істота, а як повноправний член суспільства. Такі зрушення спочатку відчувалися головним чином у ставленні суспільства до аристократок, чи принаймні шляхетних дам, проте згодом почало змінюватися і сприйняття представниць демократичних прошарків населення. В англійському суспільстві XVI ст. дискусії щодо прав жінок та їхньої суспільної ролі значно інтенсифікувалися після приходу до влади Єлизавети I Тюдор. Специфіка інтерпретації громадянського аспекту "жіночої проблеми" в літературних творах того часу визначалася здебільшого тим, яку позицію займав автор у дискусії щодо правомірності жіночого правління державою. Розділившись на прибічників та ворогів жіночої влади та жінок при владі, письменники-єлизаветинці нерідко вдавалися до розлогих репрезентацій власних міркувань щодо природи жіноцтва та іманентної сутності жіночого начала. Втім, якщо автори памфлетів здебільшого вдавалися до декларативного нав'язування власної точки зору, звертаючись до прямих характеристик та оціночних суджень, то романісти і поети втілювали свої етико-філософські роздуми в яскравих художніх образах. На сторінках ренесансних творів спостерігаємо доволі широкий спектр інтерпретацій жіночої природи: від ренесансної апологетики до маньєристично-барокового критицизму. Це в свою чергу призвело до помітного розширення семантики жіночого образу: на літературній авансцені поряд з "високими" героїнями, що втілювали ідеальні уявлення про жіноцтво, з'явилися їхні антиподі – підступні спокусниці, шахраюваті жінки, повійниці та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дворкин Андреа. Порнография: мужчины обладают женщинами// Гендерные исследования, №4 (1/2000): Харьковский центр гендерных исследований. – С. 6 – 17.
2. Буркхард Я. Культура Италии в эпоху Возрождения. – М.: Интрада, 1996.
3. Kuehn Thomas. Emancipation in Late Medieval Florence. – New Brunswick: Rutgets Univ. Press, 1982.
4. London in the Age of Shakespeare: An Anthology/ Ed.by Lawrence Manley.– London, 1986.
5. Торкут Н.М. Проблеми генези і структурування жанрової системи англійської прози пізнього Ренесансу (малі епічні форми та "література факту"). – Запоріжжя, 2000.
6. Aylmer John. An Harborowe for Faithful and Trewe Subjectes // The English Experience. – New York: Da Capo Press Inc., 1972. – № 423.
7. Knox John. The First Blast of the Trumpet against the Monstrous Regiment of Women/ Ed. by Edward Arber. – Westminster: Archibald Constable and Co., 1895.
8. Allen William. An Admonition to the Nobility and People of England and Ireland// British Pamphleteers: In 2 vol./ Ed.by George Orwell & Reginald Reynolds. – London: Allan Wingate, 1948. – Vol.1: From the Sixteenth Century to the French Revolution. – P.46 – 51.
9. Scholz Susanne. Pleasure Island, or When Guyon Discovered Guiana: Visions of the Female Body in English Renaissance Literature// European Journal of English Studies. – 1998. – Vol.2, № 3: Feminism.– P.285–305.
10. Ігнатенко М.А. Генезис сучасного художнього мислення. – К.: Наукова думка, 1986.
11. Bennett H.S. Chaucer & the Fifteenth Century. – Oxford: Clarendon Press, 1961.
12. Jordan Constance. Feminism and the Humanists: the Case of Sir Thomas Elyot's Defence of Good Women// Renaissance Quarterly. – Summer, 1983. –Vol. XXXVI, № 2. – P.181 – 201.
13. Benson Pamela Joseph. The Invention of the Renaissance Woman. – University Park, 1992.
14. Greene R. Pandosto. The Triumph of Time// An Anthology of Elizabethan Prose Fiction/ Ed.by P.Salzman. – Oxford, New York:Oxford Univ.Press, 1987.– P.151 – 204.
15. Greene Robert. A Disputation Between a He-Cony-Catcher And A She-Cony-Catcher// The Elizabethan Underworld/ Ed.by A.V.Judges. – London: George Routledge & Sons.Ltd., 1930. – P.206 – 247.